

izvješće

minority
rights
group
europe

IPC

AMALIPE
Center For Interethnic Dialogue
and Tolerance

Diskriminacija Roma u Hrvatskoj i Bugarskoj: komparativno izvješće

Atanas Atanasov, Nataša Kovačević, Andrea Spítálszky
i Željka Vukasović Ravlić

Irena Mihaylova, medijatorica u obrazovanju na Dječjem romskom festivalu „Otvoreno srce“ – Veliko Tarnovo, Bugarska.

Raycho Vasilev Chaprazov

Zahvala

Ovo izvješće je financirano iz Programa o pravima, jednakosti i građanstvu Europske unije (2014-2020). Njegov sadržaj odražava samo stavove autora za koji su oni isključivo odgovorni. Europska komisija ne prihvaća nikakvu odgovornost za moguću uporabu informacija sadržanih u izvješću.

O autorima

Atanas Atanasov stručnjak je za razvoj lokalne zajednice u Centru za međunacionalni dijalog i toleranciju Amalipe čije se sjedište nalazi u Velikom Trnovu. Pridružio se Amalipeu 2018. godine kao posrednik u obrazovanju i stručnjak je za različite međunarodne projekte vezane za diskriminaciju i govor mržnje. Atanas trenutno radi na izgradnji mreže od preko 250 posrednika u obrazovanju u centru Amalipe. U isto vrijeme studira marketinga na Sveučilištu sv. Ćirila i Metoda u Velikom Trnovu.

Nataša Kovačević izvršna je direktorica Informativnog pravnog centra od 2004. godine i jedna je od osnivačica ovog OCD-a koji je osnovan 2002. godine. Diplomirana je pravica s više od 20 godina radnog iskustva. Nataša Kovačević bila je zadužena za brojne projekte koji se bave zaštitom ljudskih prava poput rješavanja statusnih pitanja osoba bez državljanstva, pružanja besplatne pravne pomoći socijalno isključenim skupinama građana, rješavanja diskriminacije Roma, zaštite žrtava kaznenih djela itd.

Andrea Spítálszky pravna je službenica Europske grupe za prava manjina (MRGE). Pridružila se MRGE-u 2017. godine. Od tada vodi različite projekte vezane za diskriminaciju i govor mržnje prema Romima u Srednjoj i Istočnoj Europi te

na Zapadnom Balkanu. Ona je mađarska pravica specijalizirana za ljudska prava i međunarodno pravo.

Željka Vukasović Ravlić pravna je savjetnica u Informativno pravnom centru registrirana pri Ministarstvu pravosuđa za pružanje besplatne pravne pomoći od 2020. godine. Položila je pravosudni ispit i ima pet godina radnog iskustva u odvjetničkom uredu.

Europska grupa za prava manjina (MRGE)

Europska grupa za prava manjina (MRGE) registrirana je kao neprofitno trgovačko društvo prema mađarskom pravu. Europska grupa za prava manjina (MRGE), čije je sjedište od 1996. u Budimpešti, regionalni je partner Međunarodne grupe za prava manjina (MRGI) s ciljem promicanja i zaštite prava manjina i starosjedilačkih naroda diljem Europe i središnje Azije. Europska Međunarodna grupa za prava manjina čini to kroz jačanje kapaciteta, međunarodno zagovaranje i umrežavanje.

Informativni pravni centar

IPC organizacija je civilnog društva registrirana 12. lipnja 2002. godine. Nastala je transformacijom Pravnog centra američke humanitarne organizacije International Rescue Committee koji je započeo s radom u Slavonskom Brodu 1998. godine. Od svog osnutka IPC radi na promicanju i zaštiti ljudskih prava, demokratizaciji hrvatskog društva te obrazovanju i osnaživanju ugroženih pojedinaca i civilnog društva.

Centar za međuetnički dijalog i toleranciju Amalipe

Centar za međuetnički dijalog i toleranciju Amalipe vodeća je romska organizacija koja se zalaže za ravnopravnu integraciju Roma u bugarsko društvo. Organizacija igra središnju ulogu u organiziranju romskog građanskog pokreta te se zalaže za integraciju Roma u državne institucije. Organizacija trenutno ima centre za razvoj zajednice i klubove mjesne zajednice u 15 općina te surađuje s mrežom u kojoj se nalazi više od 260 škola.

© Minority Rights Group Europe (MRGE), Listopad 2021.
Sva prava pridržana.

Sadržaj ove publikacije može se reproducirati za nastavu ili u druge nekomercijalne svrhe. Nijedan dio ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku u komercijalne svrhe bez prethodnog izričitog dopuštenja vlasnika autorskih prava. Za dodatne informacije kontaktirajte MRG. Kataloški zapis CIP ove publikacije dostupan je u Britanskoj knjižnici.

ISBN 978-615-81805-6-6. Objavljeno Listopad 2021

Diskriminacija Roma u Hrvatskoj i Bugarskoj: komparativno izvješće objavljuje MRG Europe kao doprinos javnom razumijevanju problematike kojom se izvješće bavi. Tekst i stavovi autora ne predstavljaju nužno u svakom detalju i svim njegovim aspektima zajedničko gledište MRG-a.

Diskriminacija Roma u Hrvatskoj i Bugarskoj: komparativno izvješće

Sadržaj

Uvod	2
Glavna područja diskriminacije Roma u Hrvatskoj i Bugarskoj	4
Prijavljivanje slučajeva diskriminacije	13
Osviještenost o pravima	17
Nacionalne strategije koje se bave diskriminacijom Roma	19
Zaključak	21
Preporuke	22
Prilog	24
Napomena	25

Uvod

Ovo komparativno izvješće sažima i analizira nalaze dvaju istraživanja provedenih u sklopu RRPPP projekta¹ kojim koordinira Minority Rights Group Europe (MRGE) (op. p. Europska grupa za prava manijna)² uz sudjelovanje dvaju partnera — Informativno pravnog centra³ u Hrvatskoj i Centra za međuetnički dijalog i toleranciju Amalipe⁴ u Bugarskoj. Cilj istraživanja bio je mapirati različita područja diskriminacije Roma i identificirati s kojim se preprekama susreću u pristupu pravosuđu. U tom su razdoblju u obje zemlje bili organizirani razgovori s fokus grupama u kojima su sudjelovali Romi i Romkinje, romski aktivisti te organizacije civilnog društva (OCD) i pravnici.⁵ Empirijsko istraživanje završeno je preispitivanjem postojećih rezultata istraživanja iz prethodnih godina. Cilj ovog izvješća jest sažeti nalaze empirijskog istraživanja i analize dokumentacije te pružiti usporedni pregled položaja Roma u Hrvatskoj i Bugarskoj.

Metodologija

Istraživanje o opsegu diskriminacije Roma i njihovom pristupu pravosuđu provedeno je u razdoblju od ožujka do lipnja 2021. g. u Hrvatskoj i Bugarskoj. MRGE je osigurao metodologiju i teme. Tijekom analize dokumentacije partneri su pregledali i analizirali različite izvještaje nacionalnih i nevladinih organizacija (NVO), statističke podatke, akademske i tiskovne članke te druge izvore informacija. Empirijsko istraživanje sastojalo se od razgovora s osam fokus grupa u svakoj zemlji. U Hrvatskoj je u osam fokus grupa sudjelovalo ukupno 61 osoba (37 žena i 24 muškaraca), dok je u Bugarskoj u osam fokus grupa sudjelovalo ukupno 65 osoba (46 žena i 19 muškaraca).⁶

Romsko stanovništvo u Hrvatskoj i Bugarskoj

U obje zemlje stoljećima je nastanjeno značajno i raznoliko romsko stanovništvo. Podaci pokazuju da je u obje zemlje romska populacija znatno veća od one navedene u popisima stanovništva. Romski je materinji jezik velikom broju Roma.

Tablica 1 Romi u Bugarskoj i Hrvatskoj

Romi u Bugarskoj

U Bugarskoj Romi čine treću najveću etničku skupinu nakon Bugara i Turaka. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine, 325.343 osobe (4,9% stanovništva) izjasnile su se kao Romi.⁷ Međutim, prema drugim procjenama, njihov broj varira od 370.000 do 800.000. Samo 55,4% Roma živi u urbanim područjima. Romi su teritorijalno rasprostranjeni po svim oblastima. Najveća populacija Roma nalazi se u oblastima Montana (12,7%) i Sliven (11,8%), zatim Dobrić (8,8%) i Jambol (8,5%). Horahane su najveća romska skupina u Bugarskoj, a slijede ih Kalderaši i Rudari. Romski jezik govori 281.217 ljudi (4,2% ukupnog stanovništva) kao materinji jezik. Među Romima 272.710 osoba (85%) govori romskim jezikom, 24.033 (7,5%) govori bugarskim, 21.440 (6,7%) govori turski, a 1.837 osoba (0,6%) govori rumunjski kao materinji jezik.⁸

Romi u Hrvatskoj

Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. u Hrvatskoj živi 16.975 Roma (0,4% stanovništva). Međutim, prema drugim izvorima, u Hrvatskoj živi 24.524 Roma,⁹ dok Vijeće Europe procjenjuje da u RH boravi između 30.000 i 40.000 Roma.¹⁰ Procijenjeni broj Roma u Hrvatskoj znatno je veći od službenih brojki budući da se Romi često odlučuju izjasniti kao Hrvati ili Srbi zbog straha od diskriminacije i drugih nepogodnosti. Romska populacija u Hrvatskoj znatno je mlađa od opće populacije – prosječna starost iznosi 22 godine. Otprilike 50% Roma i Romkinja je maloljetno.¹¹ Većina Roma živi u Međimurskoj županiji, zatim u Zagrebu i Sisačko-moslavačkoj županiji. Najbrojnija romska skupina u Hrvatskoj su Bajaši (55,0%). Žive pretežno u međimurskoj regiji gdje čine 86,5% ukupnog romskog stanovništva i u sjevernoj Hrvatskoj gdje čine 89,7% ukupne romske populacije. Heterogenost je izražena u preostalim regijama gdje niti jedna romska skupina nema apsolutnu većinu. Gotovo svi Romi znaju i govore hrvatski, a od romskih jezika najčešći je bajaški dijalekt romskog koji se najviše govori u Međimurju i sjevernoj Hrvatskoj, ali i u većini lokaliteta u Slavoniji i središnjoj Hrvatskoj. Drugi najčešći romski jezik je romski (romani čib) koji se najčešće govori u Zagrebu i okolici te u Istri i Primorju.¹²

Glavna područja diskriminacije Roma u Hrvatskoj i Bugarskoj

Percepcija diskriminacije

Romi su u Hrvatskoj suočeni s visokim stopama siromaštva i nezaposlenosti, lošim stambenim uvjetima, lošom zdravstvenom skrbi i niskim razinama obrazovanja. Oni su prostorno, ekonomski i politički marginalizirani. Romi su nedovoljno zastupljeni u javnom životu, što uključuje zapošljavanje u javnom sektoru. Postoji društveni jaz između Roma i većinskog stanovništva. Predrasude prema romskoj zajednici i stereotipi duboko su ukorijenjeni u svijesti lokalne

zajednice zbog njihova nedovoljnog poznavanja romske kulture.¹³ Sve su to pokazatelji teške diskriminacije Roma, što su potvrdili i sudionici fokus grupa. Posebno su istaknuli **diskriminaciju u području obrazovanja i zapošljavanja** te **institucionalnu diskriminaciju** od strane zaposlenika centara za socijalnu skrb. Romska je manjina po diskriminaciji najranjivija u odnosu na 22 priznate manjine u Hrvatskoj, a u zemlji nedostaju učinkovite mjere za suzbijanje diskriminacije koje bi bile usmjerene protiv nejednakog postupanja prema Romima.^{14,15}

U Hrvatskoj je 37% ispitanika Roma izjavilo da se osjećalo izloženo diskriminaciji temeljem svog etničkog podrijetla u posljednjih 12 mjeseci, dok je **u Bugarskoj** taj postotak iznosio **14%**.

Romi (20,2%) su skupina za koju je najvjerojatnije da će biti izložena diskriminaciji u hrvatskom društvu.

U Hrvatskoj je 50% izjavilo da su bili izloženi diskriminaciji u posljednjih pet godina, dok je u **Bugarskoj** to izjavilo samo **22%**.

U Hrvatskoj je, u pogledu socijalne distance, isto istraživanje pučke pravobraniteljice iz 2016. potvrdilo

kontinuiranu prisutnost stereotipa i predrasuda posebno prema Romima:

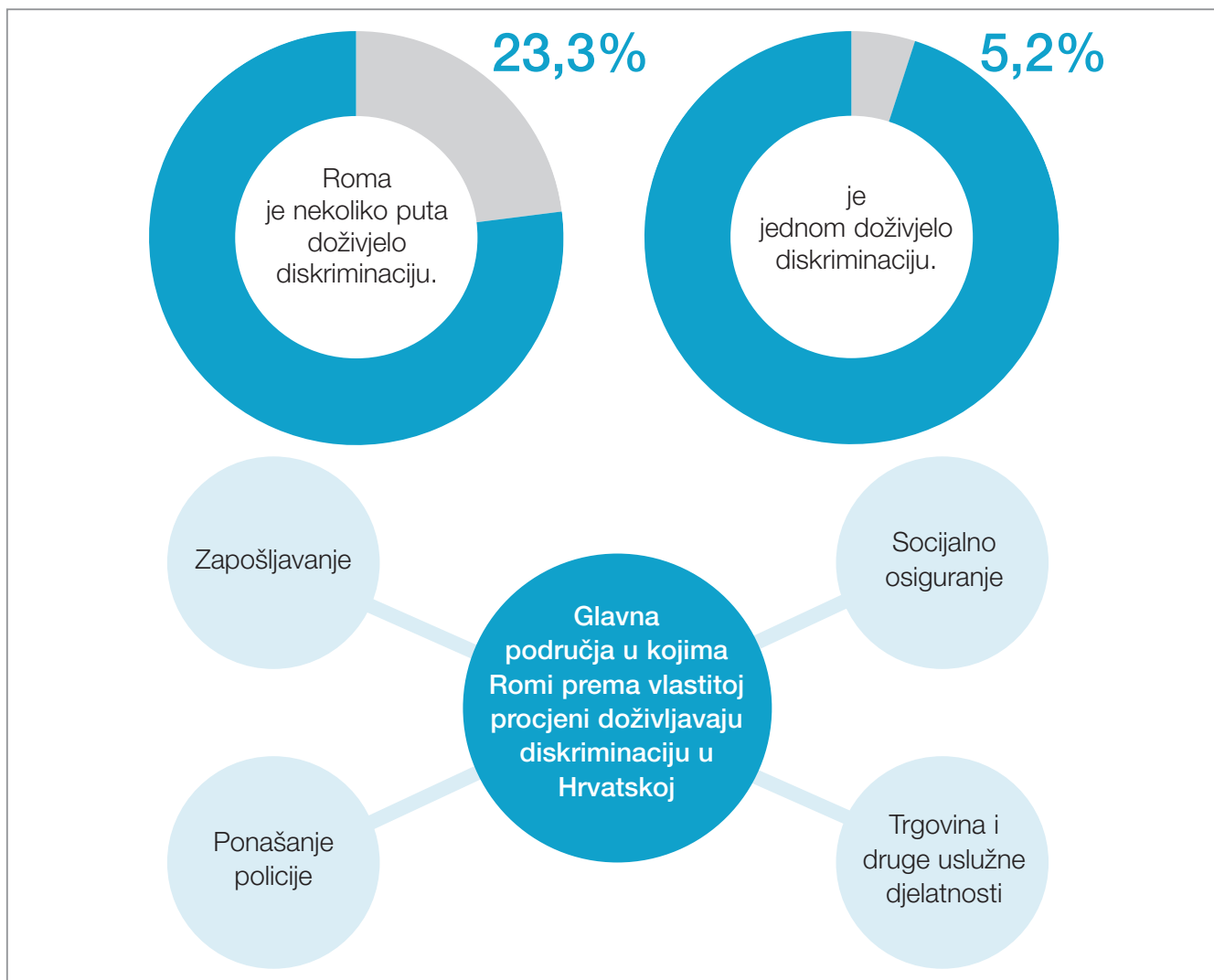
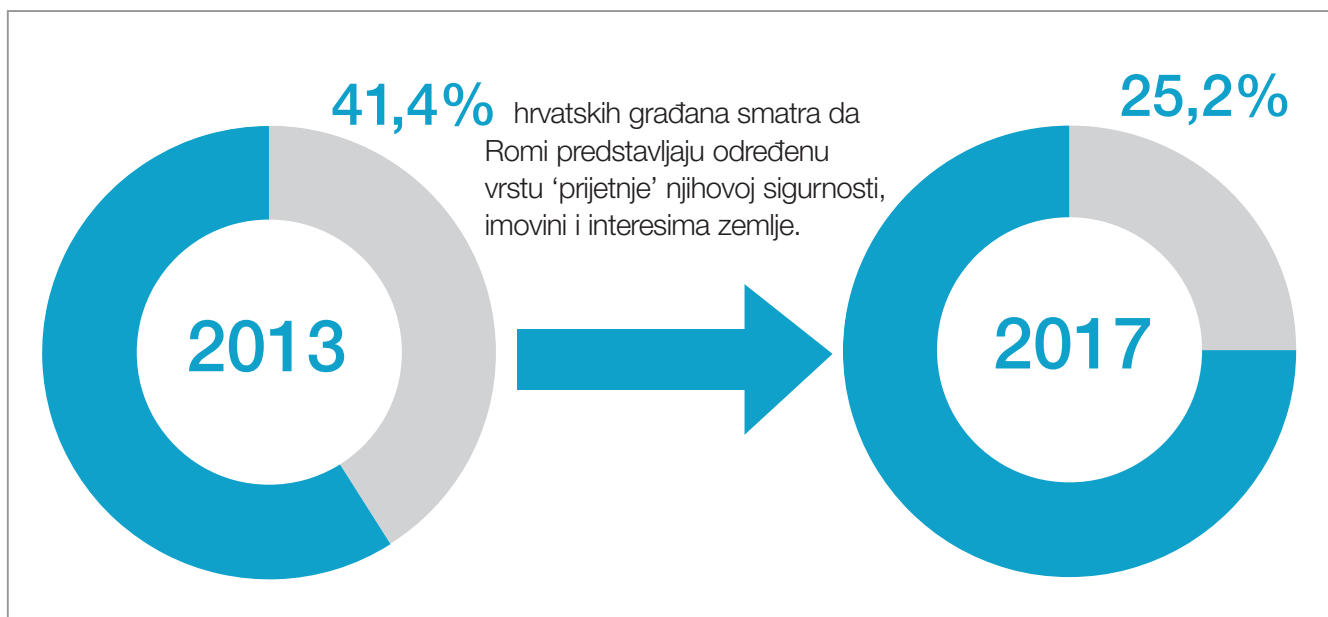
48% ispitanika smatra da Romi žive od socijalne pomoći i ne žele raditi.

27% smatra da bi zapošljavanje Roma u uslužnim djelatnostima odvratilo klijente.

Izvjesno smanjenje diskriminacije i ksenofobije prema Romima u Hrvatskoj donekle se vidi u istraživačkom izvješću pod naslovom *Zastupljenost i indikatori diskriminacijskih i ksenofobičnih stavova u Republici Hrvatskoj* iz 2017. koje je pripremio Centar za mirovne studije radi utvrđivanja stavova općeg

stanovništva u Hrvatskoj prema multikulturalizmu, useljavanju stranaca i ksenofobiji. Krhki i neizvjesni pomak prema smanjenju ksenofobije prema Romima nije mjeran kroz dovoljno dugo razdoblje koje bi omogućilo izvođenje pouzdanih zaključaka o stabilnijem trendu.¹⁶

Prije godinu dana otišla sam na tržnicu u Beli Manastir i jedan mi je čovjek pred svima rekao: „Vidi smrdljive Cigankel!“ Bilo mi je jako neugodno i danima sam se osjećala loše. To je razlog zašto danas rijetko odlazim na tržnicu i radije odlazim u trgovinu.

Romkinja iz Belog Manastira, Hrvatska

Moja je sestra naručila taksi da ju odveze na liječnički pregled. Taksi ju je čekao ispred crkve. Čim je prišla taksiju, pojavio se policajac koji ju je pred svima optužio da prosi novac ispred crkve. Mojoj sestri je bilo jako neugodno jer je nepravedno optužena.

Romkinja iz Slavonskog Broda, Hrvatska

U Hrvatskoj većina sudionika fokus grupa vjeruje da je diskriminacija prema Romima najočitija u području zapošljavanja. S jedne strane, svjesni su gospodarske krize s kojom se hrvatsko društvo suočava i općenito visokim brojem nezaposlenih osoba, uključujući Rome; međutim, smatraju da im je zbog boje kože još teže pronaći posao.

Oni [poslodavci] vam ne kažu izravno: 'Ti si Rom i zato ti neću dati posao.' Nalaze druge, neizravne načine, da nam daju do znanja da nećemo dobiti posao zbog boje naše kože.

Rom iz fokus grupe u Slavonskom Brodu, Hrvatska

Obrazovanje

Podaci vezani za osnovno, srednje i visoko obrazovanje Roma u Hrvatskoj:¹⁷

95% romske djece u dobi od 7-14 godina redovito pohađa osnovnu školu, ali je samo **28%** završava.

91% roditelja čija djeca pohađaju osnovnu školu žele da im se djeca nastave školovati.

31% djece u dobi od 15-18 pohađa srednju školu; samo **15%** njih završava srednjoškolsko obrazovanje.

Manje od 0,5% Roma završi fakultet.

Podaci vezani za osnovno, srednje i visoko obrazovanje Roma u Bugarskoj.¹⁸

Segregacija Roma u školama je još uvelike prisutna u Bugarskoj. Obrazovni status Roma znatno je niži od bugarske većine i druge velike manjine, Turaka.

Podaci Državnog zavoda za statistiku i popisa stanovništva:

U većini slučajeva niže obrazovanje također je povezano s niskim društvenim statusom i povećanim siromaštvom.

U 2011. godini, u odnosu na četvrtinu bugarskih Turaka i gotovo četiri petine etničkih Bugara, samo je **9,5%** Roma završilo srednjoškolsko obrazovanje.

U usporedbi s 4,9% Turaka i 29,6% Bugara, samo **0,5%** Roma ima visoku stručnu spremu.

U Hrvatskoj je 2010. godine Europski sud za ljudska prava donio presudu u predmetu *Oršuš i drugi protiv Hrvatske* (zahtjev br. 15766/03) u kojoj je 15 Roma izjavilo da su bili segregirani u osnovnoj školi temeljem svoje etničke pripadnosti. Podnositelji zahtjeva tvrdili su da nastavni plan i program u njihovim školama predviđen za Rome ima 30 posto manje sadržaja od nacionalnog nastavnog plana i programa. Sud je donio odluku u kojoj je navedeno da su posebni razredi za učenike romske nacionalnosti osnovani prvenstveno zbog njihovog lošeg poznavanja hrvatskog jezika, a ne zbog njihove etničke pripadnosti. Međutim, sud je naglasio da ova odluka nije bila popraćena legitimnim mjerama zaštite čime je povrijeđen članak 14. Europske konvencije o ljudskim pravima (zabrana diskriminacije) koji se tumači zajedno s člankom 2. Protokola br. 1 (pravo na obrazovanje).¹⁹ Nažalost, pozitivan utjecaj presude trajao je samo nekoliko godina te se situacija brzo pogoršala: trenutno opet ima previše učenika Roma koji se obrazuju po pojednostavljenim programima zbog toga što obrazovna tijela nisu uzela u obzir njihove jezične potrebe i nepovoljne životne uvjete, što rezultira lošom početnom životnom pozicijom. Nerazmjern broj romskih učenika školuje se po različitim oblicima posebnih programa u usporedbi s učenicima koji nisu Romi.

Podaci za školsku godinu 2018./19. u Hrvatskoj:

Ukupan broj učenika u osnovnim školama: **318.884.**

Učenici koji pohađaju posebne škole: **24.340 (7,6%).**

Postotak romske djece koja pohađaju posebne škole dodatno se povećava tijekom školske godine jer ih se u njih prebacuje iz njihovih osnovnih škola.²⁰

Iako su sudionici fokus grupa svjesni određenih koraka koje je hrvatska vlada poduzela kako bi romskoj djeci olakšala pristup kvalitetnom obrazovanju, istaknuli su određene aspekte koje smatraju diskriminatornim na području obrazovanja. Nekoliko sudionika spomenulo je Osnovnu školu "Hugo Badalić" u Slavonskom Brodu koja se nalazi u blizini romskog naselja „Josip Rimac“ i koju uglavnom pohađaju romska djeca. Prije nekoliko

Podaci za školsku godinu 2018./19. u Međimurskoj županiji:

Ukupan broj romske djece u osnovnim školama: **1.639.**

Romski učenici koji pohađaju posebne škole: **335 (20,4%)**
– tri puta veći postotak u odnosu na opću populaciju

godina omjer romskih i neromskih učenika bio je približno 50:50. Međutim, posljednjih nekoliko godina romska djeca postala su većina u školi budući da su roditelji neromskih učenika odlučili svoju djecu smjestiti u druge lokalne škole jer ne žele da njihova djeca pohađaju školu koju pretežito pohađaju romski učenici. Zbog toga je dovedena u pitanje integracija romske školske djece u Slavonskom Brodu. Sudionici fokus grupe iz Belog Manastira rekli su da je slična situacija bila i u njihovim lokalnim školama nekoliko godina ranije, ali da su se stvari nedavno promijenile: trenutno romska i

neromska djeca pohađaju mješovitu nastavu. Sudionici fokus grupe iz Slavonskog Broda dodatno su naveli jedan primjer iz srednje strukovne škole kada jedan profesor nije mogao pronaći svoj novac te je optužio jedine dvije Romkinje u razredu da su ga ukrale. Bilo im je jako neugodno te su se osjećale poniženo. Kasnije je profesor pronašao novac koji je izgubio i ispričao se zbog svoje pogrešne optužbe, no bilo je prekasno i šteta je već bila učinjena. Optužene djevojke željele su napustiti školu prije završetka školovanja jer su bile izuzetno povrijeđene i posramljene zbog onoga što se dogodilo. Romski aktivist spomenuo je da ga je profesor u srednjoj školi uvijek ponižavao pred njegovim kolegama iz razreda govoreći

mu da je prljav i neuredan te da su „svi takvi jer su to naučili kod kuće“.

Stanovanje

Prostorna segregacija romske populacije uobičajena je u obje zemlje. Manifestira se kroz lošu infrastrukturu i prijevoz, nedostatak regulative i građevinskih dozvola za izgradnju adekvatnog stambenog prostora, nedostupnost komunalnih usluga i infrastrukture kao što su struja, voda, ulična rasvjeta, odvoz smeća te mnogi drugi sadržaji neophodni za svakodnevni život što u konačnici dovodi do društvene izolacije.^{21,22}

2014. u Bugarskoj je **25%** Roma živjelo u neadekvatnim stambenim prostorima, **40%** nije imalo pristup vodoopskrbi, a **80%** nije imalo kupaonicu u kući/stanu.

U Hrvatskoj 41% Roma živi u kućanstvima koja nemaju WC ili kupaonicu u stambenom prostoru.

U 2014. u Bugarskoj je **više od 50%** Roma „živjelo u getoiziranim četvrtima“ na rubu grada, dok preostali dio živi u „izoliranim selima“ diljem zemlje.

U Hrvatskoj 45,7% Roma živi u udaljenim područjima odvojenima od gradova ili sela, dok **16,5%** živi u naseljima na rubovima gradova ili sela.

Zapošljavanje

Većina Roma vjeruje da je razlog njihove niske zaposlenosti niska razina obrazovanja i kvalifikacija te diskriminacija. Sudionici fokus grupa spomenuli su da su se nakon završetka obrazovanja u strukovnoj školi suočili s diskriminacijom prilikom pronalazjenja poslodavaca radi stjecanja radnog iskustva. Nekoliko sudionika fokus grupa doživjelo je diskriminaciju pokušavajući odraditi praksu na

radnom mjesto kuhara, konobara ili krojačice. Njihovo je iskustvo bilo slično: nazvali su potencijalnog poslodavca, telefonski dogovorili praksu, no kad su osobno otišli do poslodavca oni bi se na licu mjesta predomislili s različitim izgovorima (npr. da radno mjesto više nije dostupno ili da nisu imali vremena za praksu itd.). Jedan od sudionika fokus grupe rekao je da se osjećao kao da je poslodavac vidio „crnog vraga“ kad je došao na razgovor za odradivanje prakse. Podaci iz Hrvatske:²³

Nezaposleno je **44%** Roma.

Samo je **12%** Roma zaposleno s punim radnim vremenom.

Nikada nije radilo njih **41%**.

Od onih koji su radili **32%** ih je bilo zaposleno na niskokvalificiranim poslovima.

Diskriminacija na poslu pojavljuje se na različitim razinama u Bugarskoj:

■ *Prije zapošljavanja kada je oglas upućen određenim skupinama:*

Svoje sam dokumente predao uredu za zapošljavanje općine u kojoj imam stalno prebivalište očekujući da će me ured pozvati na razgovor kad se otvori slobodno mjesto kod lokalnog poslodavca kako bih mogao početi raditi. Lokalni poslodavac objavio je oglas o slobodnom radnom mjestu u uredu za zapošljavanje na koji sam se javio, ali kada sam se prijavio, bio sam odbijen. Na jednom od mojih neformalnih sastanaka sa zaposlenikom ureda za zapošljavanje spomenuo sam da mi je odbijen zahtjev za posao bez navođenja razloga odbijanja. Na moje pitanje zaposlenici je li upoznata sa slučajem i zašto sam odbijen odgovorila je: „Šef tvrtke izričito je obavijestio zaposlenike uprave ureda za zapošljavanje da mu ne šalju zaposlenike romskog podrijetla jer ih neće zaposliti.”

Rom, Veliko Trnovo, Bugarska

■ *Tijekom radnog odnosa, kada zaposlenik/ca nije unaprijeden/a zbog svog etničkog podrijetla:*

Radio sam kao svećenik gotovo 20 godina. Bio sam jedini svećenik romskog porijekla u cijeloj zemlji. Jednom su nas nacionalni mediji intervjuirali o našim službeništvima i nadolazećim blagdanima. Tijekom intervjua spomenuo sam da sam Rom. Nakon intervjua glavni me svećenik pozvao k sebi i objasnio mi da nemam pravo na takav način klevetati crkvu nakon čega sam premješten u drugi samostan. To se dogodilo prije 10 godina i nisam se žalio jer ne vjerujem da bi itko išta poduzeo.

Rom iz fokus grupe u Velikom Trnovu, Bugarska

■ *Uskraćivanje pristupa diskotekama, barovima, restoranima itd.:*

Jednom smo se grupa prijatelja i ja organizirali te napravili rezervaciju u lokalnoj diskoteci. Vizualno je bilo očito da su članovi naše grupe pripadnici etničkih manjina jer smo svi bili tamnije puti. Ulaz nam je uskraćen na samom ulazu u

diskoteku, iako smo unaprijed rezervirali mjesta, izgovor osoblja je bio da nema slobodnih mjesta i da su sva mjesta već zauzeta, a za to su vrijeme dozvolili drugim ljudima da uđu ispred nas, ali nama je bio zabranjen ulaz.

Rom iz fokus grupe u Velikom Tarnovu, Bugarska

U našem je mjestu bila postavljena obavijest na jednom restoranu u kojoj je izričito navedeno da predstavnicima romske zajednice nije dopušten ulaz — ovo je bilo više nego očito, ali u nekim mjestima još uvijek postoje takvi objekti u kojima je zabranjen ulaz Romima. U nekim mjestima restorani unaprijed postavljaju natpise na stolovima na kojima piše "rezervirano", a kad uđe gost koji izgleda kao Rom jednostavno im se kaže da je stol rezerviran i da nema slobodnih mjesta.

Rom iz fokus grupe u Velikom Trnovu, Bugarska

Nerazmjerni utjecaj pandemije COVID-19 na Rome

U Bugarskoj je uvođenje učenja na daljinu u kontekstu pandemije i izvanrednog stanja bio jedan od najvećih izazova s kojima se obrazovni sustav suočio. Centar Amalipe proveo je u ožujku i lipnju 2020. anketu pod nazivom „Svaki će učenik biti izvrstan“ u svojoj mreži od gotovo 300 škola kako bi saznali kako provode učenje na daljinu i s kojim se problemima suočavaju. Prema anketi postotak se učenika uključenih u učenje na daljinu značajno povećao tijekom razdoblja od ožujka do lipnja, ali većina škola nije uspjela dostići razinu sudjelovanja učenika koja je postojala prije nastupanja kriznog stanja.²⁴

Nedostatak odgovarajućih uređaja – tableta, računala, prijenosnih računala itd. — predstavlja veliku prepreku za uključivanje više učenika u sinkrono online učenje.

- Prema anketi u 12 posto škola više od 75 posto učenika nije imalo uređaje s kojima bi mogli sudjelovati u online učenju. Zbog toga je u njima sinkrono učenje na daljinu bilo gotovo nemoguće.
- U dvije trećine škola broj učenika bez uređaja koji omogućuju učinkovito sudjelovanje bio je između 10 i 75 posto.

- **Nedostatak internetske veze** je isto tako bio problem, ali u znatno manjoj mjeri. Neke veće četvrti nemaju odgovarajuću internetsku vezu, ali je češće problem bio u tome što si neke romske obitelji nisu mogle priuštiti odgovarajuću internetsku pretplatu.

Postoji stvarna opasnost da će učenje na daljinu pogoršati segregaciju u pogledu obrazovanja Roma i nejednakosti između škola u kojima se obrazuje velik dio učenika većinske populacije i onih s visokim udjelom romskih učenika.

- ▶ Prisutnost velikog broja učenika bez uređaja i internetske veze u takozvanim romskim školama često dovodi do **nižih stopa sudjelovanja**, osobito u sinkronim oblicima obrazovanja na daljinu.
- ▶ Bez usklađenog napora da se izbjegne ova opasnost lako može doći do dihotomije u kojoj škole s visokim postotkom učenika većinske populacije provode sinkrono učenje na daljinu temeljeno na internetskim platformama i satovima u stvarnom vremenu, dok se takozvane romske škole oslanjaju prvenstveno na asinkrone oblike i posrednike u obrazovanju.

U Bugarskoj je za vrijeme pandemije COVID-19 uveden poseban režim kontrolnih točaka čiji je cilj bio ograničiti slobodno kretanje građana iz oblasti u kojima većinu čini etnička manjina (uglavnom Romi), bez ikakvog razumnog obrazloženja zašto su posebne mjere primijenjene samo na tim područjima. Takve kontrolne točke nalazile su se u romskim četvrtima kao što su Filipovci i Fakulteta u Sofiji, ostavljajući stanovnike četvrti izoliranim od svega. Mnoge su obitelji radile u neformalnom sektoru, što je pak pridonijelo daljnjoj ekonomskoj krizi u obiteljima. Trgovine i ljekarne u četvrtima ostale su bez zaliha što je utjecalo na normalan svakodnevni život. Brojne su obitelji ostale bez pelena i nisu mogle zadovoljiti osnovne potrebe svoje djece.²⁵

U Hrvatskoj je pandemija imala sličan nerazmjerni utjecaj na romsku zajednicu. Oni koji žive u nedovoljno opremljenim i prenaseljenim kućanstvima često nemaju vodu za piće kod kuće niti financijska sredstva za kupnju dezinficijensa. Nadalje, brojna romska djeca koja žive u kućanstvima bez računala, prijenosnog računala ili tableta nemaju pristup digitalnim sadržajima i ne mogu se uključiti u online obrazovanje. Iako se školski satovi prenose putem televizije oni ne sadrže pripremnu nastavu hrvatskog jezika za djecu koja nemaju dovoljno znanja, poput djece kojoj je romski materinji jezik.²⁶

Diskriminacija Romkinja

U Bugarskoj zajednica prisiljava mnoge Romkinje da vode kućanstvo te da brinu o djeci i obitelji. Niska razina ekonomske aktivnosti Romkinja proizlazi iz njihova mjesta u obitelji i društvu te iz njihove nemogućnosti da donose neovisne odluke o svom osobnom razvoju i majčinskoj ulozi prema vlastitim sklonostima. Postoji raširena percepcija da Romkinje rano stupaju u brak i ostaju trudne te da ih se prisiljava na prostituciju, krijumčarenje i nasilje. Vrlo je česta diskriminacija Romkinja kod pristupa socijalnim uslugama.²⁷

U Bugarskoj se Romkinje često suočavaju s diskriminacijom u pristupu zdravstvenim uslugama. Prema svjedočanstvu brojnih mladih žena primalje u bolnici stavljaju trudnice Romkinje u odvojene prostorije na odjelu za ginekologiju i porodništvo.

Kada je došao moj red da se porodim, u sobi su bile dvije žene, obje su izgledale kao etničke Bugarke. U našoj je sobi bio još jedan slobodan krevet. U hodniku je bila žena koja je izgledala kao Romkinja i govorila je romski preko telefona te je čekala da ju se primi možda više od sat vremena. Ta je ista gospođa smještena u posebnu sobu s još dvije Romkinje, njezina se soba znatno razlikovala od naše. U našoj su sobi kupaonica i WC bili renovirani, kao i sama soba, dok su one smještene u prostoriju koja nije bila renovirana, a WC je bio užasan.

**Romkinja iz fokus grupe
u Velikom Trnovu,
Bugarska**

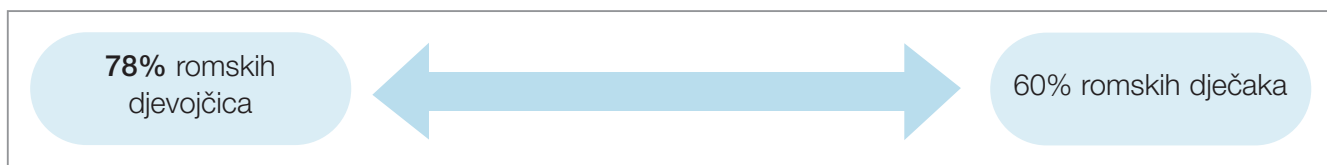
U Hrvatskoj spolna nejednakost ima etničku dimenziju, a romska populacija je najisključenija manjinska skupina. Romske djevojčice od najranije se dobi suočavaju s nejednakostima koje postaju sve intenzivnije tijekom njihova života. Romske djevojčice nerazmjerno su isključene iz prilika za razvoj u ranom djetinjstvu — kako u usporedbi sa svojim muškim vršnjacima, tako i u odnosu na romske djevojčice drugdje u jugoistočnoj Europi. Kao i u Bugarskoj, prema

tradicionalnom patrijarhalnom poimanju primarna uloga žene je reprodukcija: rađanje i obavljanje neplaćenih kućanskih poslova.²⁸

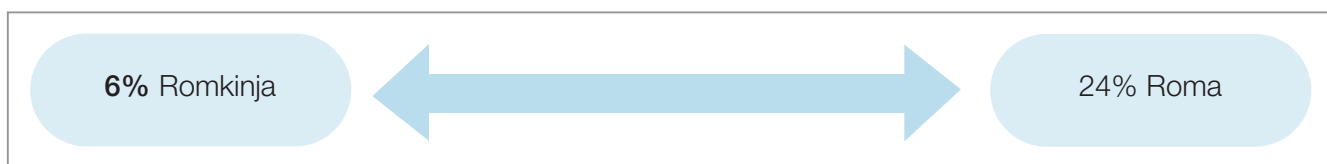
Hrvatska ima najveći udio ekonomski neaktivnih Romkinja u europskom kontekstu:

- ▶ Samo 8 posto ukupne romske ženske populacije obavlja neku vrstu plaćenog posla.
- ▶ 40 posto Romkinja su kućanice.

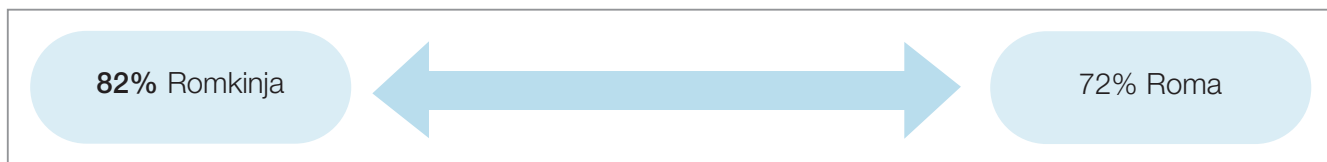
Stopa napuštanja školovanja romske djece u Hrvatskoj:

Stopa Roma koji završavaju srednjoškolsko obrazovanje u Hrvatskoj:

NEET²⁹ stopa Roma u Hrvatskoj:

Hrvatske Romkinje imaju **najnižu stopu plaćenog rada** u cijeloj jugoistočnoj Europi.³⁰

U Hrvatskoj su stope zaposlenosti Romkinja iznimno niske i kreću se od 4 posto u Slavoniji do 24 posto u Zagrebu i okolici. Čak se i one Romkinje koje obavljaju neku vrstu plaćenog posla suočavaju s nesigurnim radnim uvjetima. Mnoge Romkinje obavljaju privremene, povremene ili sezonske poslove umjesto stalnog zaposlenja. U središnjoj Hrvatskoj, Međimurju i sjevernoj Hrvatskoj između 82 i 86 posto žena nikada ne radi plaćene poslove.³¹

Antiromizam i govor mržnje

U Hrvatskoj je pučka pravobraniteljica u svom godišnjem izvješću za 2019. izrazila zabrinutost zbog prosvjeda održanog u Čakovcu koji je organiziran protiv romske zajednice koja živi na tom sjevernom hrvatskom području.³² U lipnju 2019. godine oko 1.000 ljudi okupilo

se u središtu Čakovca na prosvjedu pod nazivom „Želim normalan život“. Govornici na događaju istaknuli su neodgovorno, opasno i kriminalno ponašanje Roma, upirući prstom u državne institucije i policiju koja, prema njihovim riječima, nije uspjela zaštititi lokalnu zajednicu. Pojedini govori određenih lokalnih političara, predstavnika javnosti i građana bili su iznimno zapaljivi, pa su romske nevladine organizacije htjele organizirati protuprosvjed kako bi skrenule pažnju na govor mržnje tijekom skupa, ali su ga čakovečke općinske vlasti zabranile.³³

Proturomski osjećaji izraženi su i u lipnju 2019. godine kada je Grad Zagreb odlučio preseliti 29 romskih obitelji iz Plinarskog naselja u Petruševac. Odluka je izazvala reakcije i prosvjede većinskog stanovništva u Petruševcu koje je tvrdilo da zgrade u koje namjeravaju preseliti Rome nisu stambene zgrade, a neki od njih otvoreno su izjavili da ne žele Rome u toj zgradi ukazujući na njihov „romski način života“. ³⁴

U Bugarskoj govor mržnje protiv Roma šire i političari na visokoj razini.³⁵

Godine 2019. u Gabrovu su izbili nasilni prosvjedi nakon tučnjave ispred trgovine u koju je bila uključena

[Romi su]
arogantna, drska i
ogorčena ljudska bića, traže
pravo na plaću bez rada,
zahtijevaju naknadu plaće zbog
bolovanja a nisu bolesni, dječje
dodatke za djecu koja se igraju sa
svinjama na ulici i rodiljne naknade
za žene s nagonom uličnih kuja ...

**Valery Simeonov, tadašnji
zamjenik premijera,
Bugarska, 2014.g.**

nekolicina Roma. Kad je vlasnik trgovine objavio snimku nadzorne kamere, u gradu su započeli prosvjedi tijekom kojih se u početku pozivalo na primjenu zakona protiv uključenih Roma, ali onda su prosvjedi poprimili proturomski sentiment. Prve je noći napadnuto i provaljeno u pet kuća u kojima žive Romi. Druge noći spaljene su još dvije kuće. Policija je stavila situaciju pod kontrolu i čuvala romske kuće koje su raštrkane po čitavom gradu. Mnogi roditelji Romi nisu pustili svoju djecu u školu bilo iz straha ili zato što im je to ravnatelj škole savjetovao. Općina je naredila deložaciju nekih Roma koji su živjeli u kućama koje su se smatrale nesigurnima, da bi im potom srušili kuće. Tijekom prosvjeda 90 posto romske populacije iselilo se iz grada, što im je savjetovalo i čitavo ravnateljstvo, Ministarstvo unutarnjih poslova pa čak i policija. Prosvjedi u Gabrovu bili su visoko politizirani prije izbora jer su se u prvim redovima prosvjednika pojavili mnogi predstavnici različitih stranaka. Prosvjedi su bili posljedica mnogih čimbenika, a ključni je porast govora mržnje prema Romima te proturomskih stereotipa i predrasuda.³⁶

Prijavljivanje slučajeva diskriminacije

Tablica 2: Nacionalna tijela za jednakost³⁷

	Bugarska	Hrvatska ³⁸
Institucija koja ima mandat nacionalnog tijela za jednakost	Povjerenstvo za zaštitu od diskriminacije (PZD)	Ured pučkog pravobranitelja/-ice
Specijalizirana tijela/paneli	PZD ima pet specijaliziranih stalnih panela i, ovisno o konkretnom slučaju, <i>ad hoc</i> panele.	<ul style="list-style-type: none"> Diskriminacija na temelju spola, rodnog identiteta i izražavanja te seksualne orijentacije ► Pravobranitelj/-ica za ravnopravnost spolova Diskriminacija na temelju invaliditeta ► Pravobranitelj/-ica za osobe s invaliditetom Pritužbe u vezi s djecom ► Pravobranitelj/-ica za djecu
Pravni propisi	Zakon o zaštiti od diskriminacije (2004)	Zakonu o suzbijanju diskriminacije (2009)
Datum osnivanja	2005.	1992 — postalo je nacionalnu tijelo za jednakost 2009. godine
Odgovara	Parlamentu	Parlamentu
Vrsta	Tijelo pretežno tribunalnog tipa (neformalno sudsko tijelo)	Tijelo pretežno za pravnu podršku i promociju
Parničenje	<ul style="list-style-type: none"> Pokretanje postupka u svoje ime Formalno odlučivanje o pritužbama (npr. odluka ili preporuka upućena strankama) 	<ul style="list-style-type: none"> Pokretanje postupka u svoje ime Interveniranje pred sudom Formalno odlučivanje o pritužbama (npr. odluka ili preporuka upućena strankama)
Odluke	Pravno obvezujuće	Nisu pravno obvezujuće
Članovi	Stalno kolegijalno tijelo sastoji se od devet članova, uključujući najmanje četiri odvjetnika. Nacionalna skupština bira pet članova, uključujući predsjednika i potpredsjednika CPD-a, a predsjednik Republike Bugarske imenuje preostala četiri člana. Članovima mandat traje pet godina. PZD se sastaje u pet stalnih vijeća od po tri člana specijaliziranih za različite oblike diskriminacije.	Tijelo za jednakost koje vodi pravobranitelj/-ica i tri zamjenika. Jedan zamjenik pravobranitelja/-ice bavi se pitanjima diskriminacije te je voditelj Odjela za nediskriminaciju.
Djelovanje	Sastanci PZD-a otvorenog su ili zatvorenog tipa. Na prvoj sjednici predsjednik vijeća poziva stranke da riješe sporno pitanje. Ako se u postupku mirenja postigne sporazum, PZD će ga odobriti i zaključiti slučaj. Ako stranke ne postignu sporazum, postupak se nastavlja u pogledu merituma predmeta. Kad on/ona smatra da su činjenice slučaja razjašnjene, predsjednik vijeća daje strankama mogućnost da budu saslušane, a kada je spor razjašnjen u pogledu činjenica i zakona, predsjednik zaključuje raspravu i određuje dan kada će odluka biti donesena.	Postupak pred pučkim pravobraniteljem/-icom može pokrenuti pojedinac ili se može pokrenuti po službenoj dužnosti ako žrtva diskriminacije da pristanak, osim ako se odnosi na zaštitu dobrobiti djece ili u slučajevima kada je pučki pravobranitelj/-ica za slučaj saznao/-la putem medija ili ako se radi o hitnom slučaju. Pritužba se može podnijeti pismeno ili usmeno te će biti evidentirana. Pučki pravobranitelj/-ica ne poduzima nikakve radnje ako je sudski postupak u tijeku, osim ako je očito da se sporni postupak nepotrebno odugovlači ili je došlo do očite

Tablica 2: Nacionalna tijela za jednakost

Bugarska		Hrvatska ³⁸
		zloupotrebe ovlasti, u kojim slučajevima može zatražiti objašnjenje od predsjednika nadležnog suda. Pučki pravobranitelj/-ica razmatra pritužbu bez provođenja istrage kada se na temelju činjenica navedenih u pritužbi i dostavljene dokumentacije nesumnjivo može utvrditi da su podnositeljeva ustavna ili zakonska prava ugrožena ili povrijeđena. Kada pučki pravobranitelj/-ica provodi istragu zatražit će od tijela na koja se pritužba odnosi potrebna objašnjenja, informacije i dokumentaciju. Kada pučki pravobranitelj/-ica završi istragu po pritužbi u kojoj je utvrdio/-la povredu prava, sastavit će izvješće o slučaju koje će biti dostavljeno tijelu na koje se pritužba odnosi i podnositelju pritužbe.
Žalba	Protiv odluka PZD-a može se podnijeti žalba tročlanom vijeću Vrhovnog upravnog suda.	Žalbe nisu dopuštene protiv odluka pučkog/-e pravobranitelja/-ice.
Mandat kao tijelo za jednakost	<ul style="list-style-type: none"> • Utvrditi povrede jednakosti postupanja, počinitelja povrede i predmetnu osobu • Narediti prestanak kršenja i vraćanje u prvobitno stanje • Uvesti predviđene sankcije i administrativne prisilne mjere • Uložiti žalbu protiv upravnih akata čije donošenje krši Zakon o zaštiti od diskriminacije ili druge zakone koji uređuju jednako postupanje • Dati prijedloge i preporuke državnim i općinskim vlastima o prestanku diskriminatorne prakse • Dati mišljenja o nacrtima normativnih akata radi usklađivanja sa zakonodavstvom o sprječavanju diskriminacije itd. 	<ul style="list-style-type: none"> • Prikupiti i analizirati statističke podatke o diskriminaciji koji se odnose na sve osnove navedene u Zakonu o suzbijanju diskriminacije • Obavijestiti Hrvatski sabor o slučajevima diskriminacije u svom godišnjem izvješću (i, prema potrebi, posebnim izvješćima) • Provesti istraživanja o diskriminaciji • Dati mišljenja i preporuke • Predložiti vladi odgovarajuća pravna i strateška rješenja • Intervenirati u sudskim postupcima u ime diskriminirane osobe • Pod posebnim okolnostima, pokrenuti postupak u svoje ime ako je povrijeđeno pravo na jednako postupanje veće grupe ljudi • Pokrenuti prekršajni postupak
Podaci o pritužbama	U razdoblju 2018.-2020. došlo je do smanjenja broja pritužbi na uskraćivanje robe i usluga, ostvarivanje prava na rad, aktivnosti državnih i javnih tijela na temelju etničke pripadnosti podnositelja pritužbe.	Najčešći razlog za diskriminaciju u pritužbama zaprimljenim između 2017. i 2020. godine bila je nacionalna pripadnost — osobito pripadnika romske i srpske nacionalne manjine te migranata.

U Hrvatskoj je od 2018. godine došlo do značajnog smanjenja provedbe preporuka pučke pravobraniteljice od strane nadležnih tijela (u prosjeku se provodi samo 20 posto preporuka), što ukazuje na nedostatak podrške Sabora za provedbu sustavnih reformi na području borbe protiv diskriminacije. Štoviše, od 2017. godine Hrvatski sabor nije prihvatio niti jedno izvješće pučke pravobraniteljice. Vlada zamjera ono što vidi kao "samovolju" pravobraniteljice u izboru tema za godišnja izvješća.

U Hrvatskoj Ured pučke pravobraniteljice vrlo aktivno sudjeluje u postupku donošenja propisa, u organizaciji i

sudjelovanju u edukacijskim događanjima, organiziranju stručnih i javnih panela te terenskom radu. Ured pučke pravobraniteljice vrlo dobro surađuje s OCD-ima, a 2017. g. pučka je pravobraniteljica potpisala ugovore o suradnji s članovima Mreže antidiskriminacijskih kontaktnih točaka, 11 OCD-a, uključujući Informativni pravni centar, izabranima nakon javnog poziva, kako bi se ojačala borba protiv diskriminacije na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Institucija pučkog pravobranitelja/-ice surađuje s brojnim OCD-ima pri pripremi godišnjih izvješća.

Većina pravnika i odvjetnika koji su sudjelovali u fokus grupama u Hrvatskoj složili su se da su ovlasti pučke

pravobraniteljice ograničene na sastavljanje popisa slučajeva kršenja ljudskih prava i davanje preporuka. Smatrali su da bi institucija trebala biti proaktivnija u pokretanju ili interveniranju u građanskim sudskim postupcima, osobito u strateškim parnicama, kako bi se oblikovala sudska praksa koja će preventivno djelovati na potencijalne diskriminatore.

Nedostatno prijavljivanje slučajeva diskriminacije

Samo je jedan sudionik rekao da je prijavio diskriminaciju kada ga je policajac zaustavio na ulici i vrijeđao. Incident je prijavio pučkoj pravobraniteljici, no po prijavi nije postupano zbog proceduralnih razloga. Drugi je sudionik rekao da je čuo da je netko prijavio zaposlenika Centra za socijalnu skrb u Osijeku koji je stalno diskriminirao romske korisnike. Pučka pravobraniteljica je u ovom slučaju reagirala te je, prema njegovim riječima, dotična djelatnica smijenjena. Romski aktivist je dao još jedan pozitivan primjer u Slavonskom Brodu. Rijeka Sava poplavila je 2014. g. obalno područje Slavanskog Broda gdje se nalazi romsko naselje. Pučka pravobraniteljica uputila je dopis gradskoj upravi u kojem ju je zatražila da pokrene postupak legalizacije nezakonito sagrađenih kuća u romskom naselju radi ublažavanja posljedica poplava. Grad Slavonski Brod uvažio je njezino mišljenje i započeo postupak legalizacije nezakonito sagrađenih objekata u romskom naselju Josip Rimac.

Strah
i nepovjerenje u institucije
su glavni razlozi zašto ne
prijavljujemo diskriminaciju.

**Rom, Beli Manastir,
Hrvatska**

Većina se sudionika složila da diskriminaciju treba prijavljivati. Prema sudionicima fokus grupa (pripadnici romske zajednice, Romkinje, romski aktivisti i zaposlenici OCD-a), mnoge romske žrtve diskriminacije smatraju da se njihove slučajeve ne isplati prijavljivati jer to ne bi ništa promijenilo, dok se drugi boje da bi time situacija postala samo gora. Mnogi Romi ne znaju kome bi se trebali obratiti, dok drugi smatraju da su procedure previše komplicirane, dugotrajne i skupe. Postoji također visok stupanj nepovjerenja u državne institucije. Građani su općenito slabo informirani o svojim pravima, uključujući i pravo na besplatnu pravnu pomoć.

U Hrvatskoj su sudionici fokus grupa uglavnom potvrdili da ne znaju s kim bi razgovarali u slučaju diskriminacije. Nadalje, izjavili su da nisu mogli prepoznati diskriminatornu praksu prema njima te da su **radionice, javne platforme i drugi oblici obrazovnih aktivnosti** neophodni kako bi saznali više o diskriminaciji i važnosti prijavljivanja.³⁹

U Hrvatskoj 82% Roma nije prijavilo posljednji slučaj diskriminacije. **U Bugarskoj** je taj postotak vrlo sličan te iznosi **86%**.

U Hrvatskoj 45% Roma zna za barem jedno tijelo za ravnopravnost, dok **u Bugarskoj** taj postotak iznosi samo **37%**.

U Hrvatskoj 78% Roma ne zna ni za jednu organizaciju koja pruža podršku ili savjete osobama koje su pretrpjele diskriminaciju, dok je **u Bugarskoj** taj postotak čak i veći — **84%**.

U Hrvatskoj 46% Roma ne zna postoji li u njihovoj zemlji zakon koji zabranjuje diskriminaciju, dok je **u Bugarskoj** taj postotak znatno veći — **72%**.

Sudionici fokus grupa u Bugarskoj također su istaknuli nepovjerenje koje romska zajednica osjeća prema policijskim službenicima, tužiteljima, PZD-u i općenito državnim institucijama. Također je spomenuto da mnogi Romi koji su žrtve diskriminacije ne znaju gdje potražiti pravnu zaštitu.

Pravnici i pravni stručnjaci koji su sudjelovali u fokus grupama u Bugarskoj istaknuli su da odluke PZD-a nisu dovoljno jasne i da su često kontradiktorne. Sudionici su

smatrali da je nužno uložiti napore i prevladati kontradiktornosti u odlukama PZD-a. To bi učinilo praksu PZD-a predvidljivom te bi osiguralo pravnu sigurnost koja je bitan element prava na pošteno suđenje. Nadalje, zaštita od diskriminacije koju pružaju državne institucije nije u potpunosti učinkovita zbog proceduralne prirode donošenja odluka o predmetima te stavljanja ograničenja na vrste diskriminacije koje PZD smije razmotriti.

Osviještenost o pravima

Tablica 3: Zakonodavstvo o suzbijanju diskriminacije

	Bugarska	Hrvatska ⁴⁰
Naziv zakona	Zakon o zaštiti od diskriminacije	Zakonu o suzbijanju diskriminacije
Stupanje na snagu	2004.	2009.
Vrste diskriminacije definirane zakonom	<ul style="list-style-type: none"> • izravna diskriminacija • neizravna diskriminacija • uznemiravanje • spolno uznemiravanje • rasna segregacija • poticanje na diskriminaciju • proganjanje 	<ul style="list-style-type: none"> • izravna diskriminacija • neizravna diskriminacija • uznemiravanje • spolno uznemiravanje • segregacija • poticanje na diskriminaciju • propuštanje razumne prilagodbe

U Hrvatskoj učinkovitost zaštite ovisi o razini svijesti zaposlenika svih tijela javne vlasti, kao i odvjetnika i građana, o tome da je diskriminacija zabranjena te mogućnostima njezina prijavljivanja. Nadalje, podrška žrtvama je ključan element, pogotovo kada si žrtve diskriminacije ne mogu priuštiti plaćanje sudskih ili odvjetničkih naknada.

U Bugarskoj su pravnici koji su sudjelovali u fokus grupama priznali da je potrebno unaprijediti znanje odvjetnika o zakonodavstvu za suzbijanje diskriminacije. Sudionici fokus grupa bez iskustva u području suzbijanja diskriminacije znali su za ili su naišli na vrlo malo slučajeva diskriminacije.

Upoznat sam, ali ne detaljno, sa Zakonom o suzbijanju diskriminacije jer ga ne moram često koristiti. U Bugarskoj se gotovo svi ljudi i skupine suočavaju s diskriminacijom, ali očito je to vidljivije u romskoj zajednici ...

Odvjetnik bez ili s minimalnim iskustvom u području suzbijanja diskriminacije, Bugarska

Dobro poznajemo Zakon o suzbijanju diskriminacije jer ga svakodnevno koristimo u svom radu. Nije točno da samo manjine nisu upoznate sa svojim pravima, u većini slučajeva ne znaju ih niti Europljani. Naprimjer, ljudi možda nisu svjesni da je diskriminacija pri zapošljavanju zabranjena već u fazi podnošenja prijave za posao.

Odvjetnik s iskustvom u području suzbijanja diskriminacije, Bugarska

Više sudaca, tužitelja i odvjetnika treba pohađati tečajeve koji pružaju kvalitetno stručno osposobljavanje za povećanje učinkovitosti pravosuđa, ljudskih prava i zakona za suzbijanje diskriminacije kako bismo ga mogli učinkovito primijeniti u Bugarskoj.

Odvjetnik s iskustvom u području suzbijanja diskriminacije, Bugarska

U Hrvatskoj su pravnici koji su sudjelovali u fokus grupama smatrali da je Zakon o suzbijanju diskriminacije dobro napisan, ali da se rijetko provodi u praksi, što rezultira malim brojem slučajeva diskriminacije koji se nađu pred hrvatskim sudovima. Sudovi općenito rijetko primjenjuju Zakon o suzbijanju diskriminacije i najčešće se odlučuju za druge zakone u slučajevima diskriminacije, naprimjer Zakon o radu ako se diskriminacija dogodila na radnom mjestu. Također je naglašeno, kao i u Bugarskoj, da Zakon o suzbijanju diskriminacije nije lako protumačiti te da bi trebalo organizirati obuku odvjetnika i sudaca kako bi im se omogućilo da pravilno tumače i provode zakon. Općenito, sudska praksa u području suzbijanja diskriminacije je loša jer ljudi nisu motivirani tražiti zaštitu svojih prava pred sudovima. Puno je razloga za to poput duljine trajanja sudskih postupaka pred hrvatskim sudovima, ljudi nisu upoznati sa svojim pravima, odvjetnički honorari i nedostatak interesa među odvjetnicima za pružanje besplatne pravne pomoći svojim klijentima zbog toga što im država to slabo nadoknađuje.

Pučka pravobraniteljica Republike Hrvatske u svom je izvješću za 2017. g. naglasila da državni službenici te zaposlenici u lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi nisu educirani o borbi protiv diskriminacije, osim onih čiji su zadaci povezani s europskim strukturnim i investicijskim (ESI) fondovima, iako se većina pritužbi odnosi na rad javnih tijela. Ovu činjenicu potvrđuju i

podaci OCD-a. Ne postoje ni tečajevi osposobljavanja za policijske službenike koji bi se usredotočili isključivo na zakonodavstvo za suzbijanje diskriminacije i rasnu diskriminaciju, uključujući rasno profiliranje i zločine iz mržnje. Potencijalnim žrtvama nedostaju potrebne informacije o mehanizmima zaštite, dok zaposlenici u državnim institucijama imaju nisku razinu znanja o Zakonu o suzbijanju diskriminacije, što je i potvrđeno neovisnom analizom učinkovitosti politike suzbijanja diskriminacije u Hrvatskoj koju je krajem 2017. godine proveo Centar za mirovne studije.⁴¹ Pučka pravobraniteljica naglasila je da bi građansko obrazovanje i programi obuke o ljudskim pravima mogli doprinijeti stvaranju društva u kojem razlike ne uzrokuju diskriminaciju. Prepoznala je rad OCD-a koji su u izravnom kontaktu s građanima, pružaju informacije žrtvama i potiču ih da prijavljuju slučajeve.⁴²

Bugarsko državno odvjetništvo ne poduzima nikakve mjere za borbu protiv diskriminacije Roma u kaznenopravnom sustavu te ih aktivno diskriminira u nekim izjavama svojih predstavnika⁴³ kao i kroz neke svoje radnje.⁴⁴ Neki su suci svjesni kakav učinak diskriminacija ima na Rome, ali mnogi drugi nisu. Samo je nekolicina pohađala obuku za suzbijanje diskriminacije koje se ionako organiziraju samo povremeno. Takve obuke nisu sastavni dio razvoja sudačkih karijera. Isto tako, Romi nisu profesionalno zastupljeni u pravosuđu.

Nacionalne strategije koje se bave diskriminacijom Roma

U obje zemlje postoje različite nacionalne strategije koje određuju ciljeve i politike za borbu protiv diskriminacije te poboljšanje socijalne uključenosti Roma.

Hrvatska

Nacionalni program za Rome (2003): prvi nacionalni dokument koji se izričito bavi Romima.

Desetljeće za uključivanje Roma 2005.-2015.: ključna međunarodna inicijativa koju je usvojilo 12 zemalja središnje i jugoistočne Europe⁴⁵ s ciljem poboljšanja života Roma u kojoj je naglasak stavljen na obrazovanje, zdravstvo, stanovanje i zapošljavanje.

Prva Nacionalna strategija uključivanja Roma (NSUR, 2013.-20.): opći cilj NSUR-a bio je poboljšati položaj romske nacionalne manjine u Hrvatskoj smanjivanjem jaza u odnosu na ostatak stanovništva te potpuno uključivanje Roma u sve segmente društva. Posebni ciljevi:

- (1) Izgraditi i razviti ljudski kapital romske zajednice podizanjem razine obrazovanja te poticanjem na cjeloživotno učenje;
- (2) Poboljšati ekonomski status Roma omogućavanjem pristupa tržištu rada, povećanjem mogućnosti zapošljavanja i samozapošljavanja te poticanjem jednakih mogućnosti u zapošljavanju;
- (3) Poboljšati zdravstveni i socijalni status pripadnika romske zajednice osiguravanjem jednakog i odgovarajućeg pristupa kvalitetnoj zdravstvenoj i socijalnoj skrbi te poboljšanjem uvjeta stanovanja;
- (4) Poboljšati društveni položaj Roma stvaranjem pretpostavki za ostvarivanje temeljnih ljudskih i manjinskih prava, uklanjanjem svih oblika diskriminacije te poticanjem aktivnog sudjelovanja u društvu i procesima odlučivanja.⁴⁶

Osim četiri ključna područja iz okvira Europske unije (EU) i Desetljeća za uključivanja Roma, NSUR je obuhvaćao i druge teme iz područja socijalne skrbi, uključivanja u društveni i kulturni život te rješavanja statusa, borbe protiv diskriminacije i pomoći u ostvarivanju prava u svrhu postizanja općeg cilja. U posebnom poglavlju

NSUR se bavi poboljšanjem prikupljanja statističkih podataka o Romima, što je rijetkost u usporedbi sa sličnim strategijama drugih država članica EU-a.

Akcijski plan za uključivanje Roma 2005.-15.: Akcijski plan kao sastavni dio politike za uključivanje Roma postavlja ciljeve u području obrazovanja, zdravstva, zapošljavanja i stanovanja do 2015. godine.

Novi Akcijski plan za provedbu NSUR-a (2013.-20.): Novi Akcijski plan obuhvatio je više područja od prethodnog. Osim četiri ključna područja (obrazovanje, zdravstvena zaštita, zapošljavanje i uključivanje u gospodarski život, stanovanje i zaštita okoliša), plan je sadržavao i socijalnu skrb, prostorno planiranje, uključivanje Roma u kulturni i društveni život, rješavanje statusa, borbu protiv diskriminacije i pomoć u ostvarivanju prava, poboljšanje provedbe i praćenja kao i jačanje koordinacijskih aktivnosti te usklađenosti programa s međunarodnim standardima i prihvaćenim sporazumima u području ljudskih i manjinskih prava.⁴⁷ Nedostaje povezanost između mjera za socijalnu uključenost Roma, što je potvrđeno i alternativnim praćenjem provedbe NSUR-a koje je pokazalo da je stopa napuštanja osnovne škole još uvijek visoka među romskom djecom, a izdvojeni razredi još uvijek postoje u blizini romskih sela. Alternativno praćenje također je pokazalo da su se najviše provodili „programi javnih radova, dok su se druge mjere za poticanje zapošljavanja ili samozapošljavanja pripadnika romske zajednice provodile u manjoj mjeri. Primjerice, mjera sufinanciranja zapošljavanja Roma, propisana za područje pet županija, uopće se nije koristila u Brodsko-posavskoj županiji, dok je u ostalim županijama zaposleno između jedne i tri osobe. Pravo na djelomično pokriće troškova samozapošljavanja iskoristilo je 18 Roma u cijeloj Hrvatskoj“, ističe pučka pravobraniteljica u svom izvješću za 2015. godinu.⁴⁸

Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije (2017.-22.) i Akcijski plan (2017.-19.): Akcijski plan uključuje posebne mjere, rokove provedbe i nadležna tijela, no informacije o njegovoj provedbi nisu dostupne, što je pučka pravobraniteljica i naglasila u svom izvješću za 2018. godinu.⁴⁹

“Iako je izrađena mrežna platforma koja bi trebala predstaviti rezultate provedbe mjera, u nju se podaci ne unose, a još nije osnovana ni Radna skupina za praćenje provedbe Nacionalnog plana, koja bi trebala jednom godišnje izvještavati Vladu. Dodatno, Akcijski plan je istekao 2019. g. U Akcijskom planu je bilo predviđeno da se provede njegova vanjska procjena u zadnjem kvartalu, koja bi sadržavala procjenu ostvarenosti ciljeva, učinkovitost provedbe mjera i preporuke za novi Akcijski plan za razdoblje do 2022. Ovu procjenu treba provesti što je moguće prije.”⁵⁰
Izvješće pučke pravobraniteljice za 2018. g.

Procjena provedbe

Kao što je pučka pravobraniteljica istaknula u svom izvješću za 2015., institucije samoinicijativno i neovisno provode različite mjere za integraciju Roma, dok državna tijela iste ili različite razine često nisu upoznata s provedenim aktivnostima. Naglasila je problem slabije uključenosti lokalnih i regionalnih vlasti u provedbu Nacionalne strategije. Također je nedostajao učinkovit i izvediv sustav prikupljanja podataka o provedbi i učinku različitih ciljeva. Pučka pravobraniteljica preporučuje da „budući akcijski planovi uključuju pokazatelje s polaznim vrijednostima koji će omogućiti praćenje primjena mjera, a ne samo njihovih krajnjih rezultata. Također nužno je zadužiti nadležna tijela da relevantne pokazatelje prate kontinuirano i osiguraju njihovu dostupnost.”⁵¹

Preporučuje se da lokalne i regionalne vlasti koje imaju značajnu romsku populaciju razviju vlastite akcijske planove za uključivanje Roma.⁵² Međutim, kako je Centar za mirovne studije utvrdio u svom istraživanju, mnoge lokalne vlasti nisu razvile takve akcijske planove ili ih nisu razvile dovoljno brzo kako bi bili od koristi za lokalnu provedbu Akcijskog plana. Štoviše, romski članovi lokalnih/regionalnih vijeća nacionalnih manjina obično nisu pozivani na sjednice lokalnih/regionalnih vijeća.⁵³

Bugarska

Nacionalna strategija integracije Roma Republike Bugarske (2012.–20.) i Akcijski plan (2012.–14.): ovo je dokument s političkim okvirom koji postavlja smjernice za provedbu socijalne integracije Roma. Slično EU okviru za nacionalne strategije integracije Roma, izraz ‘Romi’ koristi se u ovom dokumentu kao krovni pojam koji uključuje i bugarske građane u ranjivom društveno-ekonomskom

stanju koji se identificiraju kao Romi i građane u sličnoj situaciji koje većinsko stanovništvo smatra Romima bez obzira na njihovo samoodređenje.⁵⁴

Nacionalna strategija Republike Bugarske za uključivanje i sudjelovanje Roma (2021.–30.): ovo je strateški dokument — izraz političkog opredjeljenja Vlade Bugarske za provođenje politika koje imaju za cilj trajno rješavanja pitanje marginalizacije i isključenosti Roma.⁵⁵ Nacionalna strategija doprinosi postizanju ciljeva Nacionalnog razvojnog programa 2030. (NRP 2030.) te se uglavnom usredotočuje na provedbu cilja I, ubrzani gospodarski razvoj i cilja III, smanjenje nejednakosti.

Regionalna strategija za integraciju Roma (2012.–20.) i (2021.–30.): ovaj dokument postavlja smjernice za provedbu politike socijalne integracije Roma na regionalnoj razini. Primjenjuje ciljani integrirani pristup prema građanima romskog porijekla u ranjivim situacijama koji se primjenjuje u okviru šire strategije za borbu protiv siromaštva i isključenosti te ne isključuje pružanje podrške osobama u nepovoljnom položaju iz drugih etničkih skupina.⁵⁶

Procjena provedbe

U istekloj Nacionalnoj strategiji i Akcijskom planu za integraciju Roma institucionalni pristup u borbi protiv diskriminacije Roma obuhvaćen je prioritetom 5 „Vladavina prava i nediskriminacija“ na koji se isključivo oslanjalo. Međutim, takav ekstremni institucionalni pristup ne pridonosi održivosti. U razdoblju od 2012. do 2019. godine održane su različite radionice za zaposlenike Ministarstva unutarnjih poslova i Ministarstva socijalnih poslova na temu nediskriminacije i rada u multietničkim sredinama. Predložen tekst Nacionalne strategije Republike Bugarske za uključivanje i sudjelovanje Roma (2021.–30.) nažalost se ponovno usredotočuje na institucionalni pristup s mjerama predviđenim za jačanje kapaciteta agencija za provedbu zakona, dok su mjere koje se odnose na izravno sudjelovanje romskih građana ostale samo mrtva slova na papiru. Potrebno je preispitati Nacionalnu strategiju tako da građani mogu biti ne samo njezini objekti već i njezini subjekti, što je uloga koja je, čini se, i ovaj put bila rezervirana samo za državne institucije. Cilj br. 8 Nacionalne strategije „Povećanje kapaciteta tijela za provedbu zakona za borbu protiv zločina i manifestacija diskriminacije, nasilja ili mržnje na temelju etničke pripadnosti“ uopće nije uključen u Akcijski plan i nema nikakve planirane mjere.⁵⁷

Zaključak

Analiza dokumentacije i razgovori u fokus grupama pokazuju da se diskriminacija prema Romima u obje zemlje očituje na različite načine: segregacija u obrazovanju i dalje je uobičajena, mnoge Rome se odbija tijekom zapošljavanja temeljem različitih izgovora, a visok postotak romske populacije živi u lošim stambenim uvjetima u odvojenim i udaljenim područjima. Romkinje su posebno ranjive i često trpe višestruku diskriminaciju, osobito u obrazovanju, pristupu zdravstvenoj skrbi i zapošljavanju. Nadalje, pandemija Covid-19 je nerazmjerno pogodila romsku populaciju u obje zemlje. Razlozi diskriminacije su često predrasude, stigma i anticiganizam koji su se 2019. godine u obje zemlje manifestirali u govoru mržnje, prosvjedima, pa čak i fizičkom nasilju nad Romima.

Nacionalna tijela za ravnopravnost, Povjerenstvo za zaštitu od diskriminacije u Bugarskoj i Ured pučke pravobraniteljice u Hrvatskoj, imaju važnu ulogu u promicanju i zaštiti prava žrtava diskriminacije, iako se njihov karakter razlikuje: dok je u Bugarskoj tijelo za ravnopravnost kvazi-sudsko tijelo čije su odluke obvezujuće, u Hrvatskoj je ono uglavnom tijelo za promicanje i pružanje pravne potpore s različitim nadležnostima. U Hrvatskoj su se sudionici fokus grupa za pravne stručnjake složili da su nadležnosti pučke pravobraniteljice ograničene na sastavljanje popisa

slučajeva kršenja ljudskih prava i davanje preporuka te su smatrali da bi ta institucija trebala biti proaktivnija u pokretanju ili interveniranju u građanskim sudskim postupcima, osobito u strateškim parnicama.

U obje zemlje većina se slučajeva diskriminacije Roma ne prijavljuje. Romski sudionici fokus grupa naveli su kao glavne prepreke nepovjerenje u državne institucije, nedostatak znanja o dostupnim pravnim lijekovima i strah od posljedica. Međutim, sudionici su se složili da treba prijavljivati slučajeve diskriminacije te da su radionice, javne platforme i drugi oblici obrazovnih aktivnosti neophodne kako bi saznali više o diskriminaciji i važnosti prijavljivanja. Obuka pravnika, sudaca, tužitelja, državnih službenika, zaposlenika lokalnih i regionalnih vlasti te policijskih službenika o antidiskriminacijskom zakonodavstvu je ključna kako bi se osiguralo da oni sami ne čine diskriminaciju te da pružaju podršku žrtvama diskriminacije.

Iako su u obje zemlje uspostavljene različite strategije za borbu protiv diskriminacije Roma i osiguranje njihove socijalne uključenosti, u Hrvatskoj različite institucije odgovorne za njihovu provedbu često nisu koordinirane, a prikupljanje podataka i praćenje provedbe je neadekvatno, dok u Bugarskoj provedbu romske Strategije uglavnom preuzimaju državne institucije i romski građani u nju nisu aktivno uključeni.

Preporuke

Nacionalni i lokalni donositelji odluka u Hrvatskoj:

- Vladin Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina trebao bi bez daljnjeg odgađanja pripremiti Nacionalni plan za uključivanje Roma za razdoblje 2021.-27. i Akcijski plan za razdoblje 2021.-22. koji bi trebali biti u skladu s Prijedlogom Preporuka Vijeća EU o jednakosti, uključivanju i sudjelovanju Roma.
- Treba osnovati interdisciplinarne timove (policija, centri za socijalnu skrb, škole, zavodi za zapošljavanje, regionalna i lokalna tijela vlasti, OCD-i i romski aktivisti) za koordiniranje i planiranje različitih aktivnosti koje bi poboljšale uvjete života lokalnog romskog stanovništva.
- Trebalo bi osigurati predškolsko obrazovanje za romsku djecu kako bi mogli naučiti hrvatski jezik te im na taj način povećati šanse za uspjeh u obrazovnom sustavu.
- Romsku djecu ne treba smještati u posebne škole ili razrede bez prethodne temeljite procjene psihofizičkih sposobnosti.
- Treba osigurati financijske poticaje privatnim poslodavcima za zapošljavanje Roma.
- Treba organizirati i financijski podržati kulturne i sportske aktivnosti koje uključuju Rome i druge zajednice; na taj način bi se poboljšao njihov suživot i razumijevanje.
- Trebalo bi provesti terensko istraživanje o učincima pandemije COVID-19 na Rome radi osmišljavanja mjera kojima bi im se pružila podrška.
- Treba organizirati stalnu obuku i jačanje kapaciteta zaposlenika relevantnih javnih tijela u pogledu zakona i postupaka protiv diskriminacije.
- Besplatna pravna pomoć trebala bi se financirati na odgovarajući način, uključujući i postupke protiv diskriminacije, kako bi se ponudila odgovarajuća podrška žrtvama diskriminacije.

Nacionalni i lokalni donositelji odluka u Bugarskoj:

- Umjesto da je fokus na uključivanju institucija, potrebno je osigurati izravno sudjelovanje romskih građana u Nacionalnoj strategiji Republike Bugarske za uključivanje i sudjelovanje Roma (2021.-30.).

- Trebalo bi kontinuirano pratiti provedbu Nacionalne strategije Republike Bugarske za uključivanje i sudjelovanje Roma (2021.-30.), a tijekom provedbe prikupljati podatke kako bi se utvrdilo jesu li ispunjeni prvotni ciljevi.
- Treba uspostaviti i promicati održiv sustav za praćenje i sprječavanje diskriminacije u ostvarivanju prava na rad kroz certificiranje poslodavaca uz poštivanje načela nediskriminacije i jednakosti te promicati zapošljavanje Roma.
- Trebalo bi provesti kampanje podizanja svijesti o diskriminaciji Roma i borbi protiv nje.
- Treba osnovati interdisciplinarne timove (policija, centri za socijalnu skrb, škole, zavodi za zapošljavanje, regionalna i lokalna tijela vlasti, OCD-i i romski aktivisti) za koordiniranje i planiranje različitih aktivnosti koje bi poboljšale uvjete života lokalnog romskog stanovništva.
- Treba osigurati financijske poticaje privatnim poslodavcima za zapošljavanje Roma.
- Treba organizirati i financijski podržati kulturne i sportske aktivnosti koje uključuju Rome i druge zajednice; na taj način bi se poboljšao njihov suživot.
- Trebalo bi provesti terensko istraživanje o učincima pandemije COVID-19 na Rome radi osmišljavanja mjera kojima bi im se pružila podrška.
- Treba organizirati stalnu obuku i jačanje kapaciteta zaposlenika relevantnih javnih tijela u pogledu zakona i postupaka protiv diskriminacije.

Donositelji odluka u EU-u

- EU bi trebala strogo nadzirati i ocjenjivati provedbu novog strateškog okvira EU-a za jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma na nacionalnoj razini.
- EU bi trebala osigurati financiranje projekata za borbu protiv diskriminacije Roma. Provedbu takvih projekata treba stalno pratiti, a ishode vrednovati.
- EU bi trebala podržati i ojačati organizacije civilnog društva koje rade s romskom zajednicom i pružaju im besplatnu pravnu pomoć.

Romski aktivisti i romski OCD-i

- Potrebno je jačanje kapaciteta u pogledu zakona o zabrani diskriminacije i dostupnih pravnih lijekova kako bi OCD-i i aktivisti mogli pružiti podršku romskim žrtvama diskriminacije.
- Trebale bi se provesti informativne kampanje usmjerene prema marginaliziranim skupinama unutar romske zajednice, uključujući žene, starije osobe, osobe s invaliditetom i LGBTQ+ osobe, kako bi se osiguralo da su i one svjesne svojih prava i sredstava koja im stoje na raspolaganju kada dožive diskriminaciju.
- Romski aktivisti trebali bi ojačati i izgraditi kapacitete lokalne romske zajednice kako bi se mogli aktivno zalagati za svoja prava i boriti se protiv diskriminacije.
- OCD-i bi trebali promicati međukulturni dijalog između Roma i drugih zajednica.
- U romskoj zajednici treba provesti kampanje kojima se potiče članove na sudjelovanje u predstojećem popisu stanovništva te da se izjasne kao Romi; to bi donositeljima odluka pružilo statističku osnovicu potrebnu za osmišljavanje politika koje se odnosi na Rome. Na taj način bi se pomoglo romskoj zajednici očuvati vlastiti identitet, kulturu i tradiciju.

Pravni stručnjaci

- Trebalo bi poticati odvjetnike da se specijaliziraju za antidiskriminacijsko pravo kako bi mogli pružiti pravnu pomoć i podršku romskim žrtvama diskriminacije.
- Treba poboljšati kapacitete i znanje pravnika o zakonodavstvu o suzbijanju diskriminacije, dostupnim pravnim lijekovima, postupcima i sudskoj praksi.
- Pravni stručnjaci koji rade na području suzbijanja diskriminacije trebali bi sudjelovati u podizanju svijesti Roma o njihovim pravima i dostupnim pravnim lijekovima kada se dogode slučajevi diskriminacije.
- Pravni stručnjaci bi se trebali obratiti romskim zajednicama i izgraditi odnos s članovima zajednice koji se temelji na povjerenju.
- Ključna je redovita razmjena informacija među pravnim stručnjacima koji rade na području suzbijanja diskriminacije.

Mediji

- Mediji bi trebali izbjegavati širenje bilo kakvih negativnih stereotipa i govora mržnje prema Romima te bi ih trebali prikazati na pozitivan način.
- Govor mržnje koji promiču mediji treba nadzirati te ga nadležna tijela trebaju kazniti.
- Slučajevi diskriminacije i odluke tijela za jednakost trebaju se objavljivati radi podizanja svijesti javnosti.
- Mediji bi trebali promicati romsku kulturu i uključivati romske novinare u svoj rad.
- Novinari i urednici trebali bi biti obučeni o tome kako izvještavati o slučajevima diskriminacije radi promicanja socijalne pravde.

Prilog

Fokus grupe održane u Bugarskoj i Hrvatskoj za različite ciljne skupine razvrstane prema spolu.

Bugarska

Članovi romske zajednice — dvije fokus grupe, uživo:

- 9. travnja 2021., Veliko Trnovo, 6 sudionika (5 muškaraca i 1 žena)
- 22. ožujka 2021., Stambolovo, 14 sudionika (9 žena i 6 muškaraca)

Romkinje — dvije fokus grupe, uživo:

- 8. ožujka 2021., Šumen, 10 sudionika
- 12. travnja 2021., Veliko Trnovo, 7 sudionika

Romski aktivisti — jedna fokus grupa: 8 sudionika (6 žena i 2 muškarca), Strajica.

Odvjetnici, pravnici — dvije fokus grupe, online:

- 22. travnja 2021., 8 sudionika (6 žena i 2 muškarca) bez iskustva na području zakonodavstva o suzbijanju diskriminacije
- 29. travnja 2021., 6 sudionika (3 žene i 3 muškarca) s iskustvom na području zakonodavstva o suzbijanju diskriminacije

Osoblje OCD-a — jedna fokus grupa, online, 20. svibnja 2021., 6 sudionika (5 žena i 1 muškarac)

Ukupno je 65 osoba (46 žena i 19 muškaraca) sudjelovalo u 8 fokus grupa.

Hrvatska

Članovi romske zajednice — tri fokus grupe, uživo:

- 29. travnja 2021., Slavonski Brod, 7 sudionika (4 muškaraca i 3 žene)
- 29. travnja 2021., Belišće, 17 sudionika (10 žena i 7 muškaraca)
- 4. svibnja 2021., Beli Manastir, 6 sudionika (6 muškaraca)

Romkinje — dvije fokus grupe:

- 26. travnja 2020., Slavonski Brod, 7 sudionika
- 4. svibnja 2021., Beli Manastir, 6 sudionika

Romski aktivisti/djelatnici OCD-a — jedna fokus grupa, online, 26. travnja 2021.: 6 sudionika (4 muškarca i 2 žene)

Odvjetnici, pravnici — dvije fokus grupe, online:

- 23. travnja 2021., 6 sudionika (4 žene i 2 muškarca) bez iskustva na području zakonodavstva o suzbijanju diskriminacije
- 27. travnja 2021., 6 sudionika (5 žena i 1 muškarac) s iskustvom na području zakonodavstva o suzbijanju diskriminacije

Ukupno je 61 osoba (37 žena i 24 muškaraca) sudjelovala u 8 fokus grupa.

Napomena

- 1 Puni naziv dvogodišnjeg projekta je „Ravnopravnost Roma kroz poboljšan pravni pristup“; počeo je u veljači 2021. g. Financiran je iz Programa o pravima, jednakosti i građanstvu Europske unije (2014-20). Više informacija o projektu može se pronaći na: <https://minorityrights.org/what-we-do/erela/>.
- 2 Više informacija o organizaciji može se pronaći na: <https://minorityrights.org/>.
- 3 Više informacija o organizaciji može se pronaći na: http://ipc.com.hr/en_UK.
- 4 Više informacija o organizaciji može se pronaći na: <http://amalipe.com/index.php?nav=About&lang=2>.
- 5 U obje su zemlje bile organizirane fokus grupe za pripadnike romske zajednice, Romkinje, pravnike (jedna za stručnjake koji rade na području borbe protiv diskriminacije i jedna za ostale pravnike), romske aktiviste i OCD-e koji rade s romskim zajednicama.
- 6 Datum, mjesto i broj sudionika svake fokus grupe može se pronaći u Prilogu.
- 7 Vidjeti: <https://www.nsi.bg/census2011/NPDOCS/Census2011final.pdf> (na bugarskom).
- 8 *Ibid.*
- 9 Kunac, S., Klasnić, K. i Lalić, S., *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: Istraživanje baznih podataka*, Zagreb, Hrvatska, Centar za mirovne studije i Ecorys Hrvatska d.o.o., 2018, <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Roma%20Inclusion%20in%20the%20Croatian%20Society%20-%20a%20Baseline%20Data%20Study.pdf>.
- 10 Europska komisija, „Uključivanje Roma u Hrvatskoj: EU sredstva za integraciju Roma“, https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-eu/roma-inclusion-eu-country/roma-inclusion-croatia_en.
- 11 Klasnić, K., Kunac, S. i Rodik, P., *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo — žene, mladi i djeca*, Zagreb, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, 2020, str. 200, https://ukljucivanje-roma.com/assets/other/FINAL_ZMD_ENG_web.pdf.
- 12 Klasnić, K., Kunac, S. i Rodik, P., *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo — identitet, socijalna distanca i iskustvo diskriminacije*, Zagreb, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, 2020, str. 68-69, https://ukljucivanje-roma.com/assets/other/FINAL_ZMD_ENG_web.pdf.
- 13 Lapat, G. i Miljević-Ridički, „Stanje obrazovanja romske manjine u Hrvatskoj“, u A. Ohidy i K. R. Forray (eds) *Cjeloživotno učenje i romska manjina u srednjoj i istočnoj Europi*, Bingley, Emerald Publishing, 2019, str. 49-69, <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/978-1-83867-259-120191004/full/html?skipTracking=true>.
- 14 Centar za mirovne studije, „Romsko civilno društvo: Hrvatska može promicati strategiju integracije kroz izgradnju kapaciteta“, *Srednjoeuropsko sveučilište*, 9. prosinca 2019, <https://cps.ceu.edu/article/2019-12-09/roma-civil-society-croatia-can-promote-integration-strategy-through-capacity>.
- 15 Izvori za prva dva tekstualna polja: FRA (Agencija Europske unije za temeljna prava), Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji: Sažetak glavnih rezultata – Bugarska, 2016, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-eu-midis-ii-summary-results-country-sheet-bulgaria_en.pdf; FRA, Istraživanje o manjinama i diskriminaciji u EU (2016) – Hrvatska, https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-second-eu-minorities-discrimination-survey?locale=EN&dataSource=EUMIDIS&media=png&width=740&topic=1.+Discrimination&question=pw_dis12overall10&subset=AllSubset&country=HR&superSubset=06--Roma&plot=inCountry&M2V=inCountry. Izvor za treće tekstualno polje: Istraživanje hrvatske pučke pravobraniteljice o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji i pojavnim oblicima diskriminacije, 2016, www.ombudsman.hr/hr/download/istrazivanje-o-stavovima-i-razini-svijesti-o-diskriminaciji-i-pojavnim-oblicima-diskriminacije-2016/.
- 16 Izvori informacija u okvirima i grafički (s krugovima): *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: Istraživanje baznih podataka* (2018), <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Roma%20Inclusion%20in%20the%20Croatian%20Society%20-%20a%20Baseline%20Data%20Study.pdf>.
- 17 Kunac i dr., *op. cit.*
- 18 Vidjeti: <http://www.amalipe.com/files/publications/desegregacia.pdf> (na bugarskom).
- 19 Predmet Oršuš i drugi protiv Hrvatske. (Zahtjev br. 15766/03). Presuda, 16. ožujak 2010, Europski sud za ljudska prava, Strasbourg, <https://hudoc.echr.coe.int/ENG#%7B%22fulltext%22:%5B%22orsus%20and%20others%20v%20croatia%22%5D%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%5D%22itemid%22:%5B%22001-97689%22%5D%7D>.
- 20 Matejčić, B., „Hrvatske škole ostavljaju romske učenike u sporijem tempu“, *Balkan Insight*, 18. studenog 2020, https://balkaninsight.com/2020/11/18/croatias-schools-leave-roma-pupils-in-the-slow-lane/?fbclid=IwAR0-g7LFghQZmJxLAsETucVUc0DFKcMT_VyAk3l8nUlvnf7mv0ZmasAawl.
- 21 Lucić, D., Vukić, J. i Marčetić, I., *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo — prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša*, Zagreb, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, 2020, str. 73, https://ukljucivanje-roma.com/assets/other/FINAL_STANOVANJE_ENG.pdf.
- 22 Izvor za bugarske podatke u prvom okviru: Europska komisija, Izvješće o zdravlju Roma, 2014., str. 89, https://ec.europa.eu/health/sites/default/files/social_determinants/docs/2014_roma_health_report_en.pdf. Izvor za bugarske podatke u drugom okviru: Međunarodna grupa za prava manjina, Stanje manjina i autohtonih naroda svijeta 2015: Događaji iz 2014, srpanj 2015, str. 205. <https://minorityrights.org/wp-content/uploads/2015/07/MRG-state-of-the-worlds-minorities-2015-FULL-TEXT.pdf>. Izvor za hrvatske podatke u prvom okviru: Svjetska banka, *Prilike za ulaganje za sve: Rodna procjena za Hrvatsku*, Radnička, Ured za Hrvatsku, 2019, str. 25. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/31937/Investing-in-Opportunities-for-All-Croatia-Country-Gender-Assessment.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Izvor za hrvatske podatke u drugom okviru: Kunac i dr., *op. cit.*, str. 30.
- 23 Kunac i dr., *op. cit.*

- 24 Vidjeti: <https://amalipe.bg/distancionnoto-obuchitel-kakvo-se-sluchi/> (na bugarskom).
- 25 Vidjeti: Нова Загора въведе пропускателен режим за жителите на ромския квартал, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/30494861.html>, 18 март 2020 (na bugarskom).
- 26 „Pandemija bi mogla imati osobito težak utjecaj na romsku populaciju“, Republika Hrvatska, Pučki pravobranitelj/ica, 8. travnja 2020, <https://www.ombudsman.hr/en/the-pandemic-may-have-a-particularly-heavy-impact-on-the-roma-population/>
- 27 Vidjeti: http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/Bulgaria/Roma_Gender-BG.pdf (na bugarskom).
- 28 Svjetska banka, *op. cit.*
- 29 NEET je kratica za „nisu uključeni u obrazovanje, zapošljavanje ili osposobljavanje“, a odnosi se na osobu koja je nezaposlena, a ne obrazuje se ili strukovno osposobljava.
- 30 Svjetska banka, *op. cit.*
- 31 Kunac i dr., *op. cit.*, str. 200.
- 32 Izvješće pučke pravobraniteljice za 2019, objavljeno 2020, str. 32, <https://www.ombudsman.hr/hr/izvjesca-puckog-pravobranitelja/#>.
- 33 HINA, „Prosvjed u Čakovcu uzburkao proturomske osjećaje“, total croatia news, 1. lipnja 2019, <https://www.total-croatia-news.com/politics/36260-roma>.
- 34 Rasić i dr., *op. cit.*, str. 77, https://ukljucivanje-roma.com/assets/other/FINAL_DISKRIMINACIJA_ENG.pdf. Više o tom slučaju: <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/na-prosvjedu-u-zagrebackom-petrusevcu-privedeno-10-osoba-701646> (na hrvatskom).
- 35 Vidjeti: <https://www.dw.com/bg/%D0%BD%D0%B5-%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%B5-%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8-%D0%B2-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D0%BC%D0%B0%D1%85%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B5-%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D1%80%D0%B8/a-41191989> (na bugarskom).
- 36 Vidjeti: <http://www.amalipe.com/index.php?nav=news&id=3472&lang=1> (na bugarskom).
- 37 Tijela za jednakost su javne organizacije koje pomažu žrtvama diskriminacije, prate i izvještavaju o pitanjima diskriminacije te doprinose jačanju svijesti o pravima i društvenom vrednovanju načela jednakosti koja su uspostavljena u svim državama članicama EU-a u skladu sa zakonodavstvom EU-a o jednakom postupanju.
- 38 Ured pučkog pravobranitelja – Hrvatska, „Kratak opis“, [https://adsdatabase.ohchr.org/IssueLibrary/OFFICE%20OF%20THE%20OMBUDSMAN%20\(Croatia\).pdf](https://adsdatabase.ohchr.org/IssueLibrary/OFFICE%20OF%20THE%20OMBUDSMAN%20(Croatia).pdf).
- 39 Izvor za podatke u prvom okviru: FRA (Agencija Europske unije za temeljna prava), Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji(2016), <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-second-eu-minorities-discrimination-survey>.
- 40 Rasić i dr., *op. cit.*, str. 126.
- 41 Nives Miošić – Lisjak, *Korak naprijed, nazad dva - Antidiskriminacijska politika u Hrvatskoj, 2011-2016*, Centar za mirovne studije, https://www.cms.hr/system/publication/pdf/100/Korak_naprijed_nazad_dva.pdf (na hrvatskom).
- 42 Izvješće pučke pravobraniteljice za 2017, objavljeno 2020, str. 24, https://www.theioi.org/downloads/2iaeo/Croatia_Annual%20Report%202017.pdf.
- 43 Vidjeti: <https://www.mediapool.bg/replikata-i-tsiganite-pravyat-taka-dokara-zhalba-sreshtu-ivan-geshev-news292684.html> (na bugarskom).
- 44 Vidjeti: <http://www.vss.justice.bg/root/f/upload/27/doklad-vss-2019.pdf> (na bugarskom).
- 45 Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Češka, Mađarska, Sjeverna Makedonija, Crna Gora, Rumunjska, Srbija, Slovačka i Španjolska.
- 46 Rasić i dr., *op. cit.*, str. 15.
- 47 Klasnić i dr., *op. cit.*, str. 11.
- 48 Izvješće pučke pravobraniteljice za 2015, str. 42-43, <https://www.ombudsman.hr/en/download/annual-ombudsman-report-for-2015/?wpdmdl=5089&refresh=611e0e93c3b7a1629359763>.
- 49 Izvješće pučke pravobraniteljice za 2018, str. 13, <https://www.ombudsman.hr/en/download/annual-ombudsman-report-for-2018/?wpdmdl=6777&refresh=611e10bc30b9a1629360316>.
- 50 *Ibid.*
- 51 Izvješće pučke pravobraniteljice za 2015, str. 42, 53, <https://www.ombudsman.hr/en/download/annual-ombudsman-report-for-2015/?wpdmdl=5089&refresh=611e0e93c3b7a1629359763>.
- 52 Najmanje 200 Roma treba živjeti na području lokalne samouprave, 500 Roma na području regionalne vlasti ili Romi moraju predstavljati najmanje 1,5% od cijele populacije pojedine samouprave, (Izvor: Centar za mirovne studije, *op. cit.*).
- 53 Centar za mirovne studije, *op. cit.*, <https://cps.ceu.edu/article/2019-12-09/roma-civil-society-croatia-can-promote-integration-strategy-through-capacity>
- 54 Nacionalna strategija integracije Roma Republike Bugarske (2012-20), nacrt, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/roma_bulgaria_strategy_en.pdf
- 55 Vidjeti: <https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=5708> (na bugarskom).
- 56 Vidjeti: <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=992> (na bugarskom).
- 57 Vidjeti: <https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=5708> (na bugarskom).

rad na osiguravanju prava manjina i autohtonih naroda

minority
rights
group
europe

Diskriminacija Roma u Hrvatskoj i Bugarskoj: komparativno izvješće

Ovo komparativno izvješće sažima i analizira nalaze dviju studija koje su provele dvije partnerske organizacije: Informativno pravni centar u Hrvatskoj i Centar za međuetnički dijalog i toleranciju Amalipe u Bugarskoj. Cilj istraživanja bio je mapirati različita područja diskriminacije Roma te identificirati prepreke s kojima se susreću. Rezultati provedenog istraživanja temeljeni na fokus grupama i svjedočanstvima iz prve ruke članova zajednice pokazali su da je za mnoge Rome u obje zemlje diskriminacija i dalje svakodnevno prisutna u gotovo svim područjima njihova života, od posla i stanovanja do obrazovanja i pristupa uslugama. Pandemija COVID-19

također je imala nerazmjerno negativan učinak na romsku zajednicu. Predmetna pitanja dodatno naglašava nedostatak pristupa pravosuđu koji je djelomično rezultat straha i nedostatka povjerenja brojnih Roma u pravosudni sustav. Ova komparativna studija identificira neke od ključnih nalaza istraživačkih projekata i potvrđuje da su obrasci isključenosti Roma vrlo slični u oba konteksta. Pristup pravosuđu može se poboljšati za Rome samo ako međunarodne organizacije, država, lokalna samouprava, civilno društvo i mediji surađuju s romskim zajednicama na promicanju uključivog i tolerantnog društva u kojem Romi imaju jednake životne šanse kao i svi drugi.

Ovaj se informativni tekst objavljuje kao doprinos javnom razumijevanju.

Tekst u svim detaljima ne predstavlja nužno zajedničko gledište MRGE-a ili njegovih partnera.

Primjerci ove studije dostupni su na internetu na www.minorityrights.org

ISBN 978-615-81805-6-6.

Minority Rights Group Europe 1034 Budapest, San Marco u. 56/A IV/2.

Tel +36 30 209 3152 **E-pošta** minority.rights@mrge.org

Mrežna stranica www.minorityrights.org [www.twitter.com/minorityrights](https://twitter.com/minorityrights) www.facebook.com/minorityrights

Posjetite mrežnu stranicu Priče o manjinama www.stories.minorityrights.org na kojoj se mogu pronaći multimedijски sadržaji o manjinama i autohtonim narodima diljem svijeta.